

a településtől ÉK-re fekszik a Tiszaszentmárton felé tartó út mellett. A főleg homokból álló talaj sík, csak néhol található benne egy-egy kisebb mélyedés. A területet korábban nem érintette régészeti kutatás, helyi bejelentés alapján lokalizálhattunk egy kisebb lelőhelyet (260×70 m) az adott helyszínre, a szondázás a DK-i sarkát érintette.

A humuszolást és a dokumentálást 2009. október 27–29. között végeztük el, összesen 600 m² területen. Három árok és egy gödör feltárását észleltük, leletanyag nem került elő. Az észlelt jelenségek egy nagyobb területre kiterjedő kutatást tesznek szükségessé.

Munkatársak: Kriveczky Béla régész, Jankovics Máté technikus.

KISS CSABA KÁLMÁN

555. Tiszabura, Bónis-hát (KÖH 56147)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) U, B, Sza, Ge, A

A nagykunági tározó építéséhez kapcsolódóan 2009. május 13. és október 12. között megelőző feltárást végzett az ELTE Régészettudományi Intézete. A lelőhely a Tisza bal partján, Pusztataskony település DNy-i határában terül el a folyó magaspártjának É-i peremén. A magaspárt pereme és teraszának jelentős többsége homok alkotta altalaj, melyeket agyagos foltok tagolnak. A régészeti jelenségek elsősorban a homokkal kevert altalaj által meghatározott területen jelentkeztek nagyobb sűrűségben.

A munkálatok első ütemében elvégeztük a lelőhely nyomvonalba eső szakaszának fémkereső műszeres átvizsgálását. A felső szántott és a bolygatatlan, alsó humuszrétegekből 85 őskori és népvándorlás kori bronz-, ill. vastárgy került elő. Valamennyi pozícióját műszerrel rögzítettük és körülbelül 10%-ukat egyértelműen objektumokhoz lehetett kötni.

A lelőhely első megtelepedési periódusa a *középső neolitikumra* keltezhető és az alföldi vonaldíszes kerámia művelődéséhez kapcsolható. Épületekre utaló nyomokat nem lehetett megfigyelni, de a felület É-i határát alkotó, feltöltődött meder mentén több nagyméretű agyagkitermelő gödör került elő, míg a meder D-i oldalán húzódó, magas homokháton 10–12 kisebb méretű tárológödört bontottunk ki. A települési objektumok bontása során összesen négy felnőtt és három gyerekcsontváz látott napvilágot. A felnőttek közül csupán egyet temettek szabályosan, edénymelléklettel, a gyerekek egy kisméretű gödörben feküdtek, rendezetlenül, egymáson. A lelőhely neolitikus leletanyaga szegényes, kevés finom és díszített kerámiát tartalmazott, a kő leletanyag mennyisége is kevés.

A második megtelepedésre a *késő bronzkor* folyamán került sor. A lelőhelyen kereszt irányba futó két homokhát egyaránt intenzíven lakott volt ebben az időszakban, ugyanakkor a köztes, agyagos talajú területeken nem lehetett településre utaló nyomokat megfigyelni. A lakott homokhátak településszerkezete azonos képet mutat.

Az É-D-i tájolású épületeket részleteikben lehetett csak megfogni, általában kettő, egy esetben három cölöpsor jelölte a 8–10 m hosszú és 3–4 m széles épületek helyét. Az épületek elszórva, egymástól 15–20 m-re állhattak. A köztes területeken szabályos tárolóvermeket és nagyméretű, a házak tapasztását adó gödröket egyaránt feltártunk. Leletanyaguk változatos: a nagy mennyiségű kerámia között kelet-alpi típusú, grafitos bevonatú edények, dél-alföldi edénytípusok, a késői halomsíros kerámiaművesség elemei keverednek. A kerámia- és az állatcsontanyag mellett a hulladékkal feltöltött gödrökből bronztörök, kések, tűk, sarlók, öntőformák és egy aranydrót került elő. A D-i homokháton fekvő településrészlet épületei között egy nagyméretű, széles (12–15 m), lépcsőzetesen mélyülő aknával indított és 5,8–6,1 m mély kutat tártunk fel, melynek betöltése 2–2,5 m-es mélységig kiemelkedően nagy mennyiségű települési hulladékot tartalmazott, míg az azt követő 3–3,5 m-en kevés leletanyag jelentkezett. Az alsó fél méteren (5,6–6,1 m-es relatív mélységben) a deszkák-ból ácsolt, csapolt kötésekkel összeállított kútbélés alsó kettő sorát sikerült megfogni. Az utolsó előtti deszkasor elemei a talajvíz mozgásai miatt darabokban, mállékony állapotban maradtak meg, ugyanakkor a legalsó szint deszkái jó állapotúak, balta és vésőnyomok egyaránt megfigyelhetők a felületükön és a csapok bevágásain is.

A településanyagot kiegészíti kettő temetkezés, melyek a lelőhely É-i településrészletén kerültek elő. Az egyik egy három edénymellékletes, szórt hamvas rítusú temetkezés; a rosszul égetett csontok alapján felnőtt személyé. A másik temetkezés egy csecsemő pythos temetkezése, melyet a mezőgazdasági talajművelés erősen tönkretett. Az előkerült kerámia és bronz leletanyag alapján a késő bronzkori település anyagi kultúrája a Reinecke-féle időrendi felosztás szerint a BD és HA1 periódusokra keltezhető és a Gáva-kultúra időszakát közvetlenül megelőző preGáva periódus Tisza-vidékről ismert leletgyűjtéseivel rokonítható. A bronzkori település ÉNy-i, DK-i és DNy-i irányokba a nyomvonal jelenlegi határán kívül is folytatódik.

A *késő szarmata* időszakban települtek meg újra emberek a lelőhely É-i határát jelentő homokháton. A 12 földbe mélyített épület környezetében közel 40 gödört és 5 kutat tártunk fel. A településrészlet a korszakra jellemző szerkezetet mutatta. A szabálytalanul, egymástól 8–10 m-re beásott épületek között a szabadon maradó területet szinte lefedték a kerek, szabályos tárológödörök, míg a kutak a ház- és gödör csoportoktól távolabb helyezkedtek el. A leletanyag nem nevezhető kiemelkedőnek, a szarmata településeken általánosan megfigyelhető leletgyakorisághoz képest szegényes, importok, érmék vagy ékszertöredékek nem kerültek elő. A szarmata település ÉK-i irányba a nyomvonal jelenlegi határán kívül is folytatódik.

Az É-i homokhát Ny-i felén egy kisebb *gepida* település részlete esett a nyomvonalba. A 4 földbe mélyített épületből és 1 tárolóveremből álló objektumcsoport

értékelhető, gazdag leletanyagot szolgáltatott. A jelentős mennyiségű kerámia mellett a házak hamus feltöltődésében vas háztartási eszközök, csontfésűk és félkész, faragott csontlemezek kerültek elő.

Az avar kor régészeti emlékei adják a lelőhely leletanyagának túlnyomó többségét. A D-i homokháton kettő földbe mélyített épület, több tárológödör és egy kút jelzik, hogy a nyomvonal DK-i peremén indulhat egy nagyobb avar település. Az épületek és a gödrök leletanyaga nem nevezhető kiemelkedőnek, ugyanakkor a kút bontása során 4,5 és 4,9 m-es relatív mélységben sikerült a kút csapolt szerkezetű bélésének az alsó kettő deszkasorát és az elsőként lerakott deszkákat támasztó karókat kibontani és megfelelően dokumentálni. A kút betöltésének alsó harmadában a famaradványokon kívül leletanyag nem került elő, a bélés DNy-i sarkában megfigyelhető töredezettség és a befolyt homok helyzete alapján feltételezhető, hogy a kút gyorsan eliszaposodott, vagyis rövid idő alatt felhagytak a használatával. Az avar település DK-i irányba a nyomvonal jelenlegi határán kívül is folytatódik.

Az avar korszak leletanyaga intenzíven az É-i homokháton jelentkezett, ahol egy nagy sírszámú temető 151 temetkezése esett a nyomvonalba. A sírok ÉNy-DK-i tájolásúak, a temető középső részén kimondottan nagyméretű, 1,5×3,5 m alapterületű 0,8–1,5 m relatív mélységű sírgödrök láttak napvilágot. A nagyméretű sírokban is ugyanazt a nyújtott vázas, koporsót használó rítust lehetett megfigyelni, mint a megszokott, kisméretű sírgödrök esetében. Az övkészlettel eltemetett halottak többsége a fent említett nagyméretű sírokból került elő. Egyetlen lemezes övkészlettel rendelkező vázat találtunk, az összes többi az öntött technikával készített griffes vagy indás készleteket hordozta. A griffel és indával díszített övveretek mellett nagyszámú tarsolykorongot találtunk, melyek között az áttört geometrikus motívummal díszített darabok a leggyakoribbak, de szerepelnek közöttük madár- vagy griff-fejes példányok is. A csüngők és a fülbevalók között meg kell említeni egy kisméretű csüngőt, melynek áttört díszítése egy embert mintáz. A temetkezések között négy sírban találtunk lovat, melyek mindegyikénél előkerültek a vas lószerszámok és csatok, de csupán egy ló szerszámzatának a szíjait díszítették indadíszes bronzveretekkel. A kerámia, mint melléklet nem jellemző a sírokra, csupán a temető D-i peremén kibontott sírokban találtunk egy-egy fazekat. Összességében jellemző a temetőre, hogy a D-i és a középső harmadában előkerült sírok bolygatatlan állapotuk miatt gazdagabb mellékletekkel láttak napvilágot, mint a temető É-i harmadában kibontott, szinte kivétel nélkül kirabolt sírok, melyekben még a vascsat vagy a vaskés is ritkaságnak számított. A temető ÉNy-i irányba a nyomvonal jelenlegi határán kívül is folytatódik.

Munkatársak: Szilágyi Márton és György László régészek; Diriczi Zsombor, Fejér Eszter, Hullám Dénes, Király Ágnes, Kondé Zsófia, Krausz Dávid, Kurunczi

Mónika, Lamm Flóra, Novák Mariann, Tóth Farkas Márton régészhallgatók; Bacskai István fémkeresőműszeres technikus.

VÁCZI GÁBOR

556. Tiszabura, Ledence

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) U, R, B, Szk, Sza, Ge, A Az ELTE Régészettudományi Intézetének Ős- és Koratörténeti Tanszéke 2009-ben megelőző régészeti feltárásokat végzett a nagykunági szükséggtározó építéséhez kapcsolódóan.

Ledence I. (KÖH 56131): Összesen 23 263 m² felületen 452 objektumot tártunk fel, melyek jelenségeit 587 stratigráfiai egységbe tagoltuk. A több korszak településeit magába foglaló lelőhely a Tisza egykori árteréből egyes időszakokban első állandó szárazulatként kiemelkedő sík területen húzódik. Ennek É-i és Ny-i része a folyó egykori löszös magaspártja, mely megtelepedés szempontjából különösen kedvező volt minden régészeti időszakban. A feltárt szelvény DNy-i sarka az egykori magaspárt teteje, ill. É-i felfutása; ennek megfelelően a terep ezekben az irányokban enyhén emelkedik, és a régészeti jelenségek sűrűsége is jelentősen megnövekedett. A régészeti munkálatok első ütemében elvégeztük a lelőhelyek nyomvonalba eső szakaszának fémkereső műszeres átvizsgálását.

A legkorábbi megtelepedést a 2. lelőhelyen is megfigyelt *szakálhátú jellegű* település jelenti. Súlypontja – a terepviszonyoknak megfelelően – az 1. lh. DNy-i sarkában helyezkedik el, objektumai a teljes DNy-i negyedben szóródtak. Három nagyméretű, hatalmas mennyiségű kerámiát szolgáltató gödörkomplexum és 10 kisebb gödör sorolható ebbe az időszakba. Ezeknek az objektumoknak az anyagából számos arcos edény töredéke is előkerült. A nagyobb gödrök széleiben összesen 7 zsugorított temetkezést tártunk fel; önálló sírgödörben nyugvó, gazdagabb halottat egy esetben figyeltünk meg.

A DK felől, a 2. lelőhelyről áthúzódó intenzív *tiszai kultúra* településének nagyméretű gödörkomplexumai és épületei a teljes szelvényt fedték. Ennek a korszaknak a jelenségei a feltárt terület É-i végén ritkábban jelentkeztek, majd a terep enyhe lejtésével elfogytak. A 12 nagyméretű agyagnyerő gödör között összesen nyolc felszíni, cölöpszerkezetes épület – lakóház – alapjait sikerült rögzítenünk. A házak előtt laza csoportokban mintegy 15 egykorú temetkezést tártunk fel. A gazdagabb sírok mellékletei között étel- vagy italmellékletet tartalmazó, gazdagon díszített, festett edények, valamint a halottak derekát kerítő mészkögyöngyök is előfordultak.

A harmadik régészeti korszakot a *tiszapolgári kultúra* mintegy 12 sírból álló temetője jelentette. A rézkori sírok igen szerencsésen, a 297. sz. bronzkori árok egyik bejárási részében maradtak meg. A sírok magasan, a humuszban helyezkedtek el. A kis, ovális sírgödrökben, oldalukra zsugorítva elhelyezett halottakat eszközeikkel, kőké-